

skabernes Selskabs arkiv. Anmelderen kunne have ønsket ydligere oplysninger om den del af opmålingsarkivet, der overdroges til det nuværende Geodætisk Institut (se især s. 90 note 2), herunder oplysninger om de originale målebordsblades indhold; et udsnit af et målebordsblad med sigtelinier aftrykkes vel s. 26 (et andet udsnit er trykt i N. E. Nørlunds ovennævnte værk); men det ville have været af interesse, om det f. eks. var meddelt, om disse målebordsblade gav oplysninger, der ikke kunne udlæses af de trykte kort; dette er i hvert fald tilfældet for visse af disse blades vedkommende. Men dette er kun en detalje. Arkivar Lomholts arbejde er et værk, der både i indhold og udstyr gør såvel forfatteren som det selskab, der står bag, ære.

C.R.H.

I europæisk politisk idédebat i de sidste tiår af det 16. årh. spillede en lille gruppe forfattere, de såkaldte monarkomaker, en betydningsfuld rolle. Monarkomakernes tanker var på ingen måde »nye«, tilmed på vigtige punkter indbyrdes afvigende, men benævnelsen er dog anvendelig som en bekvem fællesbetegnelse for de forfattere, der direkte eller indirekte vendt mod fyrsteabsolutismen hævdede en lære, som tilkendte folket eller dets repræsentanter en plads i statslivet ved siden af fyrsten samt ret til modstand mod denne, hvis han brød sine – oftest kontraktmæssigt begrundede – forpligtelser over for folket. De fleste af monarkomakerne var franskmænd, men ideerne vandt også udbredelse i f. eks. Nederlandene og Skotland. I Danmark sluttede Arild Huitfeldt sig til en af monarkomakerne formuleret modstandslære, og Erik Sparre, den fremtrædende adelige oppositionsleder i Sverige, var givetvis ligeledes bekendt med deres synspunkter. Spørgsmålet om i hvor høj eller ringe grad de har været bestemmende for udformningen af Sparres indlæg i de politiske kontroverser mellem rigsrådet, kong Johan III og hertug Karl i 1580'erne er nu påny taget op til drøftelse i første halvdel af *Kerstin Strömberg-Back's* akademiske afhandling *Lagen Rälten Läran, Politisk och kyrklig idédebatt i Sverige under Johan III.s tid*, Lund 1963, udgivet som bind XI i serien »Bibliotheca historica Lundensis« (Ediderunt Sture Bolin et Jerker Rosén), XI+350 s. I tilslutning til Otto Brunner hævder forf. det standpunkt, at ældre tiders retsforhold og retstænkning, in casu det 16. årh.s, må forstås ud fra tidens egne begreber og ud fra disses ældre (oprindelige) betydningsindhold frem for at de indordnes i moderne retlige kategorier. En dygtigt gennemført drøftelse af de relevante retsbegreber i det 16. årh., lærerig

for dem der vil begive sig ud i dette vanskeligt tilgængelige område, sætter forf. i stand til at vise uklarheder og misforståelser i de tidligere fremsatte opfattelser af Sparres politiske teori og danner dernæst grundlaget for en fornyet og nuanceret analyse heraf. I denne ligger utvivlsomt afhandlingens største fortjeneste. Sparres bundne opgave var den at tolke Sveriges forfatning i en for højadelen gunstig retning, dvs. at indordne det af Gustav Vasa berammede politiske system i en antiabsolutistisk teori. Dette lykkedes kun for ham ved at forene mangeartede elementer fra ældre og nyere retstænkning. Hvor de positiv-rettlige argumenter, som han helst gjorde brug af, ikke slog til, tyede han til naturretlig deduktion, med monarkomakerne viser han både overensstemmelse og uoverensstemmelse, overensstemmelse f. eks. i opfattelsen af stænderne og uoverensstemmelse i opfattelsen af de kgl. højhedsrettigheder, hvori han, som forf. antyder, kan være påvirket af Bodins suverænitetbegreb. – Noget forsøg på direkte jævnførelse med en eller flere af de monarkomakiske forfattere foretager forf. ikke; hendes kendskab til 1500-tallets politiske litteratur (ud over den svenske) synes udelukkende at bero på senere værker herom. En gennemført sammenligning, f. eks. med Hotman, ville antagelig yderligere kunne nuancere forståelsen af Sparres politisk-teoretiske indlæg.

At forf. ikke er blind for sådanne indlægs muligt taktiske karakter ses lejlighedsvis i Sparre-afsnittet og ikke mindst i afhandlingens anden del, hvor der redegøres for de religiøse og kirkepolitiske modsætninger og det deraf affødte udviklede politiske spil mellem Johan III og hertug Karl, et afsnit som en ikke i Sveriges historie specielt kyndig vanskeligt kan vurdere. Vedrørende stridsspørgsmålene »utanför det religiösa och kyrkliga området« bebuder forf. (s. 249) en senere undersøgelse, hvormed de her omtalte studier vil blive afrundede.

Harald Ilsoe

»Gesellschaft für Flensburger Stadtgeschichte« har i sin skrift-række som nr. 16 udsendt et bind med titlen »*Aus Flensburgs Geschichte*« (Flensburg 1963). Dets indhold er en række bidrag særlig til det 18.s århundredes historie: nogle små artikler af den afdøde byhistoriker Christian Voigt, en større afhandling »Der Pietismus in Flensburg« af den danske præst i Satrup (Angel), *H. F. Petersen* samt som hovedstykke (50 sider) »*Olaus Henrich Moller, ein Geschichtsforscher, Genealologe und Schulmann des 18. Jahrhunderts*« af fhv. stadsarkivar *dr. Otto Schütt*.